

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשע"ט, 2019
מספר השאלון: 011282
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה והבעה

הוראות לנבחן

- עברית: הבנה, הבעה ולשון
הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שתיים.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון — הבנת הנקרא — 70 נקודות
פרק שני — הבעה בכתב — 30 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות:
(1) יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.
(2) לכתיבת טיוטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (13–14) של השאלון.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון — הבנת הנקרא (70 נקודות)

שאלה 1

שני המאמרים טוענים שהחלוקה המגדרית הסטראוטיפית של הצעצועים – "צעצועים לבנים" ו"צעצועים לבנות" – משפיעה על הבחירות המקצועיות של הילדים בבגרותם: היא מרחיקה בנות מתחומי המדע והטכנולוגיה ומכוונת אותן למקצועות טיפוליים, וכך מנציחה את אי־השוויון בין נשים לגברים (גם בשכר).

שאלה 2

- א. טענת הנגד: יש סיבות אחרות (שאינן הצעצועים והסטראוטיפים מן הילדות) לתת־יצוג של נשים בהיי־טק, כמו שעות העבודה שאינן מותאמות לאימהות, או המחסור במודלים לחיקוי שיגרמו לנשים להיחשף לתחומים אלה.
- ב. ההפרכה: גם הסיבות האחרות נובעות מן המסרים שהוחדרו לנו בילדות המוקדמת, בין השאר באמצעות המשחק – ובעיקר המסר שתפקידה העיקרי של האישה הוא להיות אם. מסרים אלה הסלילו נשים למקצועות הטיפול וגברים לטכנולוגיה, ואפילו תנאי העבודה והשעות בהיי־טק נקבעו מתוך התפיסה שהתחום מיועד לגברים. כלומר, הסיבות ה"אחרות" הן בעצמן תוצאה של הסטראוטיפים.
- ג. טענת הנגד והפרכתה הובאו כדי לחזק את עמדת הכותבת ולשכנע את הקוראים: הכותבת מראה שהיא מכירה את ההסבר האחר לתת־יצוג של נשים בהיי־טק ושקלה אותו, ואז מוכיחה שגם הוא מוביל בסופו של דבר לטענתה – שהסטראוטיפים המגדריים מן הילדות (ובהם חלוקת הצעצועים) הם השורש לבעיה. כך היא מנטרלת התנגדות אפשרית של הקורא מראש, וטיעונה נראה הוגן, מבוסס ומשכנע יותר.

שאלה 3

- א. גורם אחד: רצונם של ההורים שילדיהם יתאימו להבניה המגדרית המצופה מהם בחברה – הורים אינם רוצים שילדיהם יחוו הצקות או שלא יהיו מקובלים, ולכן הם מעודדים אותם להתנהג, לשחק ולהתלבש כמצופה מן המגדר שלהם (שורות 28–31). כך ההורים עצמם משמרים את התפיסות הישנות. (תשובות נוספות שמתקבלות: חוסר מודעות של ההורים, שמתייחסים לבנות אחרת מלבנים ובכך משמרים את חוסר השוויון (שורות 26–28); דפוסי ההורות – הנטייה לגונן על הבנות ולעודד את הבנים להפגין כוח, למשל לשלוח בן לג'ודו ובת לבלט (שורות 20–24).)
- ב. כותבת מאמר 1 ספקנית בנוגע לאפשרות לשנות את המצב בישראל: לדעתה, הפרויקטים הנערכים בישראל לחשיפת נשים למדע ולהיי-טק אינם מספיקים, וקשה להאמין שפערי השכר בין גברים לנשים יצטמצמו של ממש בלי שינוי מהותי בתפיסות הסטראוטיפיות שאנחנו סופגים מילדות. כלומר, שינוי אפשרי רק אם יתחיל בשורש – בתפיסות המגדריות שמוקנות בילדות (בצעצועים ובמשחק) – ולא בפעולות נקודתיות בבגרות. הסבר: היא כותבת "בישראל נערכים פרויקטים שונים... אבל קשה להאמין שנראה צמצום של ממש בפערי השכר... בלי שינוי מהותי בתפיסות הסטראוטיפיות המלוות אותנו כבר מילדות" (שורות 56–59). הביטוי "קשה להאמין" מבטא ספק, ו"אבל" מסייג את ערכם של הפרויקטים.

שאלה 4

- א. התרשים ממחיש ומבסס בנתונים את טענת מאמר 1 שנשים מוסללות למקצועות הטיפול וגברים למקצועות הטכנולוגיה, ושנשים מיוצגות בחסר בתחומי המדע וההיי-טק. בכל השנים רק 10% מן הנשים האקדמאיות עובדות במדע וטכנולוגיה, לעומת 25%–30% מן הגברים; ואילו בחינוך עובדות 26%–29% מן הנשים לעומת 7%–8% מן הגברים, ובבריאות – 12% מן הנשים לעומת 6%–8% מן הגברים. הפער כמעט לא השתנה בין 2000 ל-2015, וזה מתאים לטענת הכותבת שבלי שינוי בתפיסות הסטראוטיפיות קשה לצפות לשינוי של ממש.
- ב. "באמצעות מסרים אלה הוסללו נשים למקצועות בתחום הטיפול וגברים למקצועות בתחום הטכנולוגיה." (שורות 50–51)
- (מתקבל גם: "נשים אינן ממשיכות ללימודים בתחומים כמו הנדסה, מדעי המחשב או מתמטיקה." (שורות 43–44), או משפט אחר התומך במה שנכתב בסעיף א.)

שאלה 5

א. כן, לדעתי יוזמה כזאת עשויה לשפר את סיכוייהן של נשים להשתלב במקצועות טכנולוגיים, אף שהיא לבדה אינה מספיקה.

נימוק ראשון: לפי מאמר 1, הפער בין בנים לבנות נוצר דווקא במעבר להשכלה הגבוהה – מספר הבנות הלומדות חמש יחידות במתמטיקה מתקרב למספר הבנים, אבל נשים אינן ממשיכות ללימודי הנדסה, מדעי המחשב ומתמטיקה (שורות 41–44). התוכנית פונה בדיוק לנקודה הזאת: היא מעודדת בנות מצטיינות ומכינה אותן להתקבל לפקולטות היוקרתיות.

נימוק שני: אחת הסיבות לתת-ייצוג של נשים בהייטק היא המחסור במודלים לחיקוי (שורות 46–48). תוכנית שמעניקה לבנות "תמונת עתיד" ומפגישה אותן עם התחום ועם נשים שעוסקות בו מחזקת את הביטחון שלהן ואת התחושה שהתחום שייך גם להן.

עם זאת, כותבת מאמר 1 מזכירה שבלי שינוי בתפיסות הסטראוטיפיות שמוקנות כבר בילדות, קשה לצפות לשינוי של ממש (שורות 56–59); לכן יוזמות כאלה יועילו יותר אם ילוו בשינוי בחינוך ובמשחק בגיל הרך.

ב. "תקרת זכוכית" היא מחסום סמוי – בלתי נראה, כמו זכוכית, אך ממשי – שמונע מנשים להתקדם, אף שאין שום איסור רשמי.

על פי מאמר 1, המחסום הוא התפיסות הסטראוטיפיות המגדריות שמוחדרות לנו כבר בילדות, בין השאר באמצעות הצעצועים והמשחק: המסר שמדע וטכנולוגיה הם תחומים "לגברים" ושתפקידה העיקרי של האישה הוא להיות אם. בגלל התפיסות האלה נשים מוסללות למקצועות הטיפול, אינן ממשיכות ללימודי הנדסה ומדעי המחשב, ונשארות מחוץ למקצועות ההייטק שבהם השכר גבוה (שורות 41–59). (מתקבל גם על פי מאמר 2: החלוקה המגדרית של הצעצועים, שבגללה בנות רואות מגיל צעיר בתחומים המדעיים תחומים "גבריים" ומכוונות למקצועות טיפוליים שאינם מתאפיינים במשכורות גבוהות (שורות 2–13).)

שאלה 6

א. מעכבים

ב. בבעלות

שאלה 7

א. "לחשוב מחוץ לקופסה" פירושו לחשוב באופן יצירתי ומקורי, לא לפי דפוסי החשיבה המקובלים והקבועים; להשתחרר מן המוסכמות ולחפש פתרונות חדשים ושונים.

ב. ורוד וכחול הם הצבעים הסטראוטיפיים של בנות ושל בנים. התוספת "הוורודה והכחולה" הופכת את הביטוי הכללי לביטוי שקשור ישירות לנושא המאמר: "הקופסה" שממנה יש לצאת היא החלוקה המגדרית הסטראוטיפית – ורוד לבנות וכחול לבנים. המאמר טוען שחלוקת הצעצועים לפי מגדר (בחנויות צבע ורוד מסמן את צעצועי הבנות – שורות 9–11) מלמדת ילדים מה מתאים להם ומשפיעה על בחירת המקצוע שלהם, ובעיקר מרחיקה בנות מן הטכנולוגיה. לכן הכותבת קוראת להורים להשתחרר מן החלוקה הזאת ולבחור צעצועים לפי תחומי העניין של הילד ולא לפי מינו. יש בביטוי גם משחק כפול: "קופסה" היא גם אריזת הצעצוע עצמה, ה"אריזה החמודה" שמסתירה את המחיר הכבד (שורות 4–5).

שאלה 8

"החלוקה לצעצועים של בנים ולצעצועים של בנות מקבלת חיזוק מיצרני הצעצועים."
(מתקבלות גם: תמיכה, עידוד, גיבוי, דחיפה.)

פרק שני – הבעה בכתב (30 נקודות)

שאלה 9 – מאמר לדוגמה

גם הנסיכה יכולה להיות מהנדסת

ספרי הילדים הם בין הדברים הראשונים שמעצבים את תמונת העולם של ילד. במשך שנים הוצגו בהם נשים בעיקר כאימהות ועקרות בית, ובשנים האחרונות יש ניסיון לשנות זאת. לדעתי, ראוי להציג בספרי הילדים דמויות של נשים במגוון רחב של תפקידים, ובכללם תפקידים שבעבר לא יועדו לנשים, כגון מדענית, טייסת או ראש עירייה.

ראשית, ילדים לומדים מן הסיפורים מה מצופה מהם. נועה בנוש מסבירה במאמרה כי דרך המשחק ילדות לומדות שאחריותן המרכזית היא הבית והמשפחה, וכי המסרים האלה משפיעים בהמשך על בחירת המקצוע. ספרים פועלים בדיוק כמו צעצועים: ילדה שקוראת רק על אימהות שמבשלות תתקשה לדמיין את עצמה בונה גשר או מתכנתת מחשב.

שנית, ספר ילדים צריך לשקף את המציאות של ימינו. כיום נשים משמשות שופטות, רופאות, טייסות ושרות, אבל ספרים רבים עדיין מציגים עולם שבו האבא יוצא לעבודה והאימא נשארת בבית. ילד שגדל על ספרים כאלה מקבל תמונה מיושנת, שאינה מכינה אותו לחיים בחברה שוויונית. יתרה מזו, גם בנים מפסידים מכך: הם לומדים שאסור להם להביע רגשות או להיראות חלשים, כפי שמציינת מיכל גולדן המצוטטת במאמרה של הללי סמדר. יש הטוענים כי שינוי כזה מזלזל בתפקיד המסורתי של האם, וכי אין פסול בדמות של אישה שמטפלת בילדיה. אכן, אימהות היא תפקיד חשוב, ואין סיבה להעלים אותה מן הספרים. עם זאת, הבעיה אינה בדמות האם עצמה, אלא בכך שזו כמעט הדמות הנשית היחידה. כשהקוראים פוגשים גם אימא שהיא חוקרת וגם אבא שמכין ארוחת ערב, הם לומדים שהבחירה פתוחה לכולם.

לסיכום, ספרי ילדים צריכים להציג נשים במגוון תפקידים, המסורתיים והחדשים כאחד. כך נעניק לבנות ולבנים כאחד את החופש לחלום על כל עתיד, בלי שהמגדר יקבע אותו מראש.

שאלה 10 – מאמר לדוגמה

לומדים יחד, מצליחים יחד

בכמה בתי ספר נערכו לאחרונה ניסיונות להפריד בין בנים לבנות בשיעורי מתמטיקה, פיזיקה ומדעי המחשב, ונמצא כי הישגי התלמידים השתפרו. בעקבות זאת יש המציעים להנהיג הפרדה כזאת בכל בתי הספר. לדעתי, אין לערוך הפרדה מגדרית בכיתות הלימוד, משום שהיא עלולה להזיק יותר משהיא מועילה.

ראשית, ההפרדה מחזקת את המסר שבנים ובנות שונים ביכולותיהם. נועה בנוש מראה במאמרה כי החלוקה לצעצועים "של בנים" ו"של בנות" מלמדת ילדים מגיל צעיר שיש תחומים השייכים רק למגדר אחד, וכך בנות מתרחקות מן ההנדסה ומן הטכנולוגיה. כיתה נפרדת לבנות במקצועות הריאליים משדרת מסר דומה: כאילו בנות זקוקות למסגרת מיוחדת כדי להצליח בתחומים "גבריים".

שנית, בית הספר צריך להכין את התלמידים לחיים. במקומות העבודה, במעבדות ובחברות ההייטק גברים ונשים עובדים יחד בצוותים מעורבים. תלמידה שלמדה מתמטיקה רק בין בנות לא תתרגל להשמיע את קולה בקבוצה מעורבת, ודווקא שם היא תצטרך לבטא את עצמה בביטחון. גם הבנים יפסידו, כי לא ילמדו לראות בבנות שותפות שוות בפתרון בעיות מדעיות.

תומכי ההפרדה יטענו כי הניסיונות מוכיחים שההישגים השתפרו. אכן, אין להתעלם מן הנתונים. עם זאת, ייתכן שהשיפור נבע מגורמים אחרים, כמו כיתות קטנות יותר, יחס אישי או מורים מצטיינים שליוו את הניסוי. אם זו הסיבה, אפשר לאמץ את הגורמים האלה גם בכיתות מעורבות, בלי להפריד בין התלמידים. לסיכום, הפרדה מגדרית בשיעורים הריאליים אינה הפתרון. במקום להפריד, עלינו לשנות את התפיסות: לעודד בנות לבחור במקצועות המדעיים, להציג להן נשים מדעניות לחיקוי וליצור כיתה שבה כל תלמיד ותלמידה מרגישים שהתחום שייך גם להם.

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon